

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛЬОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОДИНИЦЬ НОМІНАЦІЇ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Метою статті є аналіз засобів номінації ігрових видів спорту в сучасній англійській мові, які ми розглядаємо як частину суспільно корисної інформації, що в когнітивному аспекті вивчення мови дає можливість визначити відібраний лексичний матеріал як елементи понятійних структур. Кожна лексична одиниця, що позначає складники футболу, крикету й бриджу, розглядається як фрагмент семантичної частки номінативного простору. Актуальність статті визначається загальною спрямованістю низки сучасних мовознавчих досліджень на встановлення системних взаємозв'язків лексичних одиниць у межах певних номінативних просторів..

Зважаючи на те, що номінація відіграє найважливішу роль у забезпеченні адекватної комунікативної поведінки людини [1; 2; 3; 4], важливим при опису номінативного простору є встановлення співвідношення поняття з класом предметів або ситуацій та виділення фрагмента поля, до якого належить поняття, а далі інтерпретація цього фрагмента (як мотивуючої ознаки його номінації) [5; 6; 7; 8].

Виявлення сутнісних рис організації лексичних одиниць на позначення складників футболу, крикету і бриджу дозволило визначити *номінативний простір "Ігровий вид спорту"* як структуру, складовими елементами якої є функціонально-семантичні поля. Елементи цього номінативного простору взаємодіють на підставі спільності їх семантики й функціонування. Їх функціональна взаємодія здійснюється на основі тієї ролі, яку позначені лексичними засобами концепти відіграють у розгортанні типової ігрової ситуації. Проте певні відмінності в семантиці лексики на позначення ігрових видів спорту дозволяють нам виділити у структурі досліджуваного номінативного простору чотири основних ФСП, ядром яких виступають лексичні засоби на позначення типових базових концептів гри (АГЕНТ, ДІЯ, ЗАСІБ, РІЗНЕ).

Лексика перших трьох ФСП – АГЕНТ (*агент або формування агентів ігрової дії, які беруть активну або пасивну типову для цього виду спорту участь у грі – гравці, судді, глядачі*), ДІЯ (*типова/нетипова дія учасника ігрової ситуації*) та ЗАСІБ (*засоби, за допомогою яких відбувається типова ігрова дія, або обладнання, необхідне для реалізації ігрової ситуації*) об'єднується спільним фрагментом дійсності, який вона описує в межах тієї чи іншої ігрової ситуації. До четвертого ФСП – РІЗНЕ (*будь-яка інша ігрова подія, яка не належить до попередніх ФСП і не відповідає їм за своїми семантичними ознаками*), віднесено лексику, не об'єднану категоріально через те, що лексичні одиниці описують нерегулярні (необов'язкові) спортивні події футболу, крикету й бриджу. В лексиці, що формує кожне ФСП, визначено спільний семантичний компонент. Його визначення дозволяє глибше розкрити концепт, описуваний певною лексичною одиницею, та віднести його лексичне позначення до підгрупи всередині функціонально-семантичного поля: АГЕНТ 1/*experiencer* – агент, який виконує дію: **central defender** – центральний захисник (футбол); **golden duck** – гравець із битою, який вибитий із поля першим м'ячем (крикет); **dealer** – дилер, гравець, який першим оголошує свій намір щодо взятки (бридж), АГЕНТ 2/*possessor* – агент, який має (або не має) необхідне для реалізації спортивного акту обладнання чи повноваження: **ball carrier** – спортсмен, який веде м'яч (футбол), **good eye** – гравець, який точно оцінює приземлення м'яча (крикет), **balanced hand** – гравець зі збалансованим картковим розкладом (бридж); ДІЯ 1/*manner* – манера дії: **deflection** – рикошетний м'яч (футбол), **beamer** – подача, націлена в голову гравця з битою (крикет), **double** – контра, подвійна заява на перебіг взятки опонента (бридж), ДІЯ 2/*goal* – мета дії: **through pass** – пряма передача (футбол), **toss** – жеребкування за право першої подачі (крикет), **finesse** – намагання запобігти втрати взятки (бридж), ДІЯ 3/*position* – позиція дії: **corner kick** – кутовий удар (футбол), **block** – позиція на блокування подачі перед супротивником (крикет), **lead through** – ходити праворуч (бридж); ЗАСІБ 1/*location* – місце розташування ігрового засобу: **end line (goal line)** – лінія воріт (футбол), **leg (leg side)** – частина поля позаду гравця з битою (крикет), **table** – ігровий стіл (бридж), ЗАСІБ 2/*source* – засіб для реалізації ігрової дії: **yellow card** – жовта картка, попередження або покарання за порушення правил (футбол), **bails** – перекладає на ворітцях (крикет), **deck** – карткова колода (бридж); РІЗНЕ 1/*time* – час тривалості ігрової дії: **intermission** – п'ятихвилинна перерва між таймами (футбол), **innings** – період, що команда проводить у подачі (крикет), у лексиці бриджу прикладів не виявлено, РІЗНЕ 2/*condition* – особливі умови виконання дії: **consolation match** – матч за третє місце у фіналі (футбол), **maiden** – нерезультативна гра боулера (крикет), **grand slam** – великий шлем, повний (сім взятки) або безкозирний контракт (бридж), РІЗНЕ 3/*score* – кількість набраних очок: **tie game** – гра з рівною кількістю забитих голів (футбол), **century** – сто очок, що заробив в одному іннінгу гравець з битою (крикет), **major-suit contract** – спеціальний контракт, в якому бубни та вино варті тридцять очок (бридж), РІЗНЕ 4/*number* – будь-яка сума, підсумок, але не рахунок гри: **advantages** – перевага в кількості гравців на полі чи в рахунку гри (футбол), **over** – фіксована кількість подач для одного боулера (крикет), **book** – перші шість взятки чи кількість взятки (бридж).

Такий підхід був покладений нами в основу складання термінологічних глосаріїв футболу, крикету й бриджу, при структуруванні яких виявлено, що лексичні описи базових складових у кожному з поданих видів спорту мають різні кількісні співвідношення. Це зауваження безпосередньо пов'язане з відображенням загальних, але край значимих характеристик самих видів спорту. У словнику футболу, наприклад, великою групою представлено лексику, яка номінує *AGENT/experiencer*, *ACTION/manner* і *MISCELLANY/condition*. Це свідчить про те, що в цьому ігровому виді спорту багато залежить від того, як і за яких умов гравець виконує дію. У крикеті ці складники представлено такою ж великою лексичною групою, оскільки індивідуальні здібності в цьому виді

спорту більш важливі для реалізації ігрової дії. Однак при цьому у футболі знаходимо більший відсоток слів у групі *ACTION/goal* і *ACTION/position* (всього – 96 одиниць), а в крикеті їх набагато менше (19 одиниць), оскільки гравці менше пересуваються полем і їхні позиції більш фіксовані.

Бридж – найменш активна з трьох у фізичному плані гра з обмеженою кількістю гравців. Саме тому тут спостерігаємо мало слів, які належать до групи *AGENT/experiencer* (12 одиниць), *AGENT/possessor* (6 одиниць), *ACTION/position* (2 одиниці), а лексика, що номінує складники *ACTION/manner* і *ACTION/goal*, вказує на абстрактний характер гри – дії гравців є результатом розумових обчислень і передбачень (відповідно 17 і 12 одиниць). Відмінною характеристикою словника бриджу від словників футболу й крикету також є й той факт, що нами не виявлено лексичних одиниць, які належать до групи *MISCELLANY/time* (гра не обмежена в часі). Численною ж є група слів, що подають категорію *MISCELLANY/score* (14 одиниць), оскільки записи очок ведуться після кожної окремо взятої здачі.

Наведені нами вище спостереження свідчать про те, що в лексичному вираженні ігрової ситуації футболу, крикету й бриджу простежується ієрархічна структура, спрямована на відображення відношень між зв'язками її складників у галузі соціальних відносин, які торкаються виду діяльності людини, іменованого нами як "Ігровий вид спорту".

Наявність системних відношень між лексичними одиницями, що входять до розглянутого номінативного простору, дозволяє говорити про вокабуляр ігрових видів спорту як про спеціальну лексику, що відкрита для внутрішнього розвитку і для зовнішнього впливу. Словники футболу, крикету й бриджу відображають потреби людської практики, спрямовані на ігрову діяльність та розвиваються відповідно до правил вищезгаданих видів спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Интегральное описание языка и системная лексикография. – М.: Языки рус. культуры, 1995. – Т. 2. – 766 с.
2. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. – М.: Языки рус. культуры, 1999. – 896 с.
3. Хомский Н. Язык и проблемы знания // Вестник Моск. ун-та. – Серия: Филология. – 1995. – №4. – С. 131-157.
4. Miller G. Dictionaries in the Mind // Language and Cognitive Processes. – 1996. – V.1(3). – P. 171-185.
5. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М.: Наука, 1986. – 143 с.
6. Шишкина Т.А. Интерпретационный потенциал номинативной модели // Материалы Второй научной конференции. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. университета, 2001. – С. 42-45.
7. Andrews A. D. Lexical structure // Linguistics: The Cambridge Survey: Linguistic Theory: Foundations – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – V.1. – P. 60-88.
8. Cruse D. Lexical Semantics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 246 p.

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2005 р

Недайнова И.В. Функціонально-семантические основы полевой организации единиц номинации игровых видов спорта в современном английском языке.

Функционально-семантические поля, представляющие группировки лексических единиц, рассматриваются в статье как составные элементы номинативного пространства "Игровой вид спорта" в современном английском языке. Выделенные элементы взаимодействуют на основе их семантики и функционирования. Системный характер этого пространства реализуется в распределении лексики по ФСП. В каждом из полей выделен общий семантический компонент, который и был положен в основу составления терминологических словарей таких популярных британских игр, как футбол, крикет и бридж.

Nedaynova I.V. The functional and semantic grounds of nominative units field organization of sport games in Modern English.

In this article the functional and semantic fields that make the groupings of lexical units are being viewed as the components of the nominative space "Sport Games Activity" in Modern English. Their systemic specificity can be traced in the peculiar organization of lexical means into the functional and semantic fields. In every field a common semantic feature has been revealed and taken as the basis for composing the terminological dictionaries of such popular British games as soccer, cricket and bridge.